

Kur'ân'daki "Tasdik İlişkisi" Bağlamında Paulus'a Dair Bir Çözümleme*

Zafer DUYGU**

ÖZ

Geleneksel Hristiyanlık farklı dinî, felsefî, kültürel katmanların karışımından oluşan senkretik bir yapı olarak doğmuştur. Başlangıçta Hristiyanlığın temeli, Tarsus'tan bir Yahudi addedilen Paulus tarafından atılmıştır. Paulus, aslında İsa'nın havarilerinden değildir, hatta İsa cemaatine yaptığı zulümlerle tanınmıştır. Fakat o, sonradan, Mesih tarafından seçildiği iddiasıyla bazı öğretiler öne sürerek kilisenin kurucusu olmuştur. Bu itibarla Paulus, Hristiyanlığın büyük bir azizidir. Paulus konusunda Müslümanların zihinlerinde ise öteden beri tereddütler hâsıl olmuştur. O, birçok Müslüman entelektüelce İsa'nın özgün mesajını tahrif eden "sahte elçi" olarak görülmüştür. Ancak onu dinî bir şahsiyet, hatta havari olarak gören Müslüman entelektüeller de vardır. Hatta Paulus'un ismi bu doğrultuda Kur'ân tefsirlerine ve meallerin dipnotlarına girmiştir. İslâm Dünyası'nda faaliyet gösteren Hristiyan misyonerlerin tebliğ metotları ve söylemleri de yer yer Müslüman kesimlerde Paulus hakkında olumlu imaj oluşmasında etkilidir. Bu makalede Paulus, Kur'ân bağlamında ele alınmaktadır. Önce, Paulus'un Hristiyanlık'taki önemi ve ona ilişkin bazı tartışmalar hatırlatılmakta, sonra Paulus'un söylemleri Kur'ân'ın temel inanç prensipleri özelinde yorumlanarak birkaç ayetteki detaylar açısından çözümlenmektedir. Makalede, Paulus'un, Kur'ân'da önceki vahiylerle ve peygamberlerle kurulan tasdik ilişkisi kapsamına girip giremeyeceği sorusuna yanıt aranmaktadır.

---

* Bu makale, hazırlamakta olduğum ve Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen "Kur'ân'daki İncil ve Dört İncil: Tasdik ve Tahrif İlişkileri Bağlamında Dört İncil'in Kur'ânî Ölçütler Işığında Analizi" başlığını taşıyan proje kapsamında üretilmiştir; aynı konunun daha farklı ve daha hacimsiz bir varyantının sözlü bir sunumu ise tarafımda, "The Qur'an and St. Paul: An Analysis of Surah Nisa 157 and Surah Maide 117" başlığı altında, Almanya'nın Frankfurt şehrinde, Forschungskolleg Humanwissenschaften der Goethe Universität'da 26 Ocak 2023 tarihinde yapılmıştı.

Yazar; çalışmanın hazırlanması esnasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm kaynakların kaynakçada belirtildiğini, çalışmanın maddi açıdan Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından desteklendiğini, çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

** Doç. Dr., İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı zafer.duygu@deu.edu.tr; orcid.org/0000-0002-8762-9850

Anahtar Kelimeler: Paulus, Kur'ân, İncil, Kitab-ı Mukaddes, Yeni Ahit, Tasdik Meselesi

An Analysis of Paul in the Context of the "Relationship of Confirmation (Taşdıq)" in the Qur'an

ABSTRACT

Traditional Christianity is a syncretic structure; it was formed from a mixture of different religious, philosophical and cultural layers in Antiquity and Late Antiquity. However, in the first stage, the foundation of this religion was laid by Paul, who is said to be a Jew from the city of Tarsós. In fact, Paul was not an apostle of Jesus, nor was he even a member of his community. Moreover, he is known for his persecution of those who believed in Jesus in the first period after Jesus. In this process, Paul put forward some theological arguments with the claim that he was chosen as the “messenger of the Christ”. Over time, these arguments have turned into the church’s main faith principles. Thus, Paul is a great saint of the Christian faith according to the traditional church.

On the subject of Paul, it has been observed that Muslims have always had hesitations and doubts in their minds. In fact, Paul has been regarded by many Muslim intellectuals as a “false” apostle who falsified Jesus’ original message. However, there were Muslim intellectuals who saw him as a religious figure and even as an apostle. In this regard, the name of Paul is sometimes even mentioned in the Qur’an commentaries and footnotes of the translations. In addition, some methods of Christian missionaries operating in the Islamic World should be mentioned here, because the missionaries were probably effective in creating a positive image about Paul in some Muslim circles.

In this article, Paul is discussed in the context of the Qur’an. In the article, the special place and role of Paul in the history of Christianity is briefly mentioned, and some positive and negative opinions about him are revised. Then, Paul’s arguments for himself and especially for the Christ are interpreted in terms of some general and basic belief principles revealed by the Qur’an, as well as interesting details in some verses of Qur’an. Thus, the article seeks an answer to the question of whether Paul can be included in the “confirmation” (*tasdik*) relationship established in the Qur’an with previous revelations and ancient prophets.

Keywords: Paul, Qur’an, Gospel, Bible, New Testament, Confirmation

GİRİŞ

Hıristiyan yazarlar ve misyonerler tarih boyunca Müslümanlara kendi dinlerini anlatabilmek, savunabilmek ve hatta onları Hıristiyan

olmaya ikna edebilmek için değişik yöntemler ve argümanlar kullanmışlardır. Bu argümanlardan biri, Hıristiyan öğretisinin ve kutsal yazılarının Kur'an'da tasdik edildiği iddiasıdır. Bu itibarla misyonerlerce Hıristiyan kutsal yazılarına Müslümanlar nezdinde de meşruiyet kazandırabilmek amacıyla yer yer Kur'an'a da atıfta bulunulmuştur. Misyonerlerce kaleme alınan bazı eserlerde, geçmişte hiçbir dönemde ve aynı şekilde günümüzde, Hıristiyan dünyanın bugün elinde bulunan başka bir "İncil" in var olmadığı öne sürülmüştür. Eğer İncil Allah katından gelmiş ise, "esas İncil" olarak kilisenin elindeki İncil'e inanmak gerekmektedir. Aksi yönde bir iddia, yani kilisenin "İncil" kitabına dair olumsuz bir eleştiri, Allah tarafından "İncil" indirilmediği anlamına gelecektir ve böyle bir iddiayı Hıristiyanlar kadar Müslümanların da kabul etmesi imkânsızdır. Bu bağlamda, söz konusu eserlerde, Müslümanların "İncil" hakkındaki eleştirileri dayanaksız bulunmuştur. Kur'an İncil'den söz ettiği için, Müslümanların "İncil"i eleştiren iddiaları da "kendini çürütür" nitelikte görülmüştür. Müslüman eleştirmenlerin bir yandan İncil'in varlığına iman ederken diğer yandan İncil'in bugünkü "İncil" olamayacağı ya da bunun tahrif olduğu şeklinde hükme varmaları çelişki addedilmiştir. Böylece, yer yer Kur'an'dan yola çıkılarak, İslâm'da kabul gören veya görmesi gereken İncil'in (Kur'an'ın indirildiği) 7'nci yüzyıldaki "esas İncil" olduğu ileri sürülmüştür. Bir başka deyişle Kur'an'ın bahsedip onayladığı İncil, Hıristiyanların ilk andan itibaren ve bugün hâlâ ellerinde bulunan "İncil"dir. Misyonerlere göre, Müslüman bir eleştirmenin "İncil'le uğraşması", bu eleştirmen bunu yaparken aynı zamanda Kur'an'la çelişeceği için aslında onun kendi dinine saldırması demektir. Böylece, Kur'an'da İncil'den "ilâhî kitap" olarak bahsedilmesi ve İncil'de metin tahrifatı bulunduğu yönünde bilgi olmaması nedeniyle Müslümanların kilisenin bugün elinde bulundurduğu "İncil" kitabına inanmaları şarttır¹

Hıristiyan misyonerlerin yukarıda zikredilen iddialarından bir kısmında haklılık payı bulunduğu belirtilmelidir. Örneğin, Kur'an'da Tevrat ve İncil'den bahsedilmekte,² müminlerden Allah'ın önceki peygamberlere indirdiği vahye inanmaları istenmektedir.³ Aynı şekilde, İslâm geleneğinde Hıristiyanlık karşıtı bir tahrif polemigi öteden beri var

¹ Söz konusu iddialar için örneğin bk. Madrigal, Carlos, *Apologia: İncil ve Hıristiyanlık Sorgulanıyor*, (İstanbul: Dharma, 2009), 10; Cedid, İskender, *Tevrat ve İncil'in Değişmezliği*, (İstanbul: GDK Yayınları, 2020).43-61.

² Örneğin bk. el-Bakara, 2/40-43; Âl-i İmrân, 3/3-4; el-Mâide, 5/43-48, 66.

³ Örneğin bk. el-Bakara, 2/136.

olagelmıştır. Nitekim Hristiyanlığı hedef alan ve aşağıda da bahsi geçecek olan bazı Kur’ân ayetleri Müslümanlar arasında önceki kutsal yazılar hakkında tahrif polemği oluşturmuştur.⁴ Bu itibarla, geleneksel Hristiyanlığın İsa’nın öğretilerinden şu veya bu ölçüde “sapma” olduğu Müslümanlarca savunulmakla birlikte, İncil ve Tevrat’ın metin yönünden mi yoksa metne yapılan yorumlar itibariyle mi tahrif edildikleri sorusu Müslümanlarca eskiden beri tartışılan bir konudur.⁵

Buna karşın misyonerlerin çoğu iddiasına itiraz etmek gerekir. Söz gelimi, tarihte Hristiyan dünyanın bugün kabul ettiğiinden başka hiçbir İncil bulunmadığı söylemi hatalıdır. Zira Antikçağ’da kilise yazarlarınca kaleme alınan eserler ve modern dönemde arkeolojik araştırmalarda ortaya konulan bulgular, ilk yüzyıllarda çok sayıda “İncil” bulunduğu gerçeğini gözler önüne serdiği gibi, bu “İncil” metinlerini esas alan çok farklı ve fazla sayıda İsa cemaatinin varlığını da kanıtlamaktadır.⁶ Misyonerlerin “İncil” tabir ettikleri yazıların tarih boyunca hiçbir zaman tahrifata uğramadığı iddiası da yanlıştır. Binaenaleyh bilim dünyasında *Kitab-ı Mukaddes Eleştirisi* kapsamındaki araştırma metotları esas alınarak yapılan sayısız çalışmada, söz konusu metinlerin hem mânâ hem metin yönünden pek çok aşamada tahrif edildikleri ortaya konulmuştur.⁷ Konunun bir başka önemli boyutu ise İncil’in mahiyeti meselesidir. Kur’ân’da İncil’in Allah tarafından O’nun peygamberi İsa’ya nazil edildiği belirtilmektedir;⁸ fakat Hristiyanların “ilâhî” ve “göksel” Mesih addettikleri İsa’yı, vahiy kavramını ve nihayet “İncil” mefhumunu Kur’ânî ölçütlere uygun tarzda tahayyül etmedikleri ortadadır. Nitekim vahiy, Hristiyanlara göre bizzat İsa’nın kendisidir; İsa gökten bir öğreti ya da kitap almadığı gibi, böyle bir şeyi yazmış ya da

⁴ Kaplan, İbrahim, “Erken Dönemde Hristiyan Karşıtı Söylemin Ortaya Çıkmasını Hazırlayan Sebepler”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47, S.2, (2006), 165-183.

⁵ Tarakçı, Muhammet, “Tevrat ve İncil’in Tahrifi ile İlgili Kur’ân Ayetlerinin Anlaşılması Sorunu”, *Usul: İslam Araştırmaları*, 2:2, (2004), 33-54; Biçer, Ramazan, *İslam Kelamcılarına Göre İncil*, (İstanbul: Gelenek Yayınları, 2004).

⁶ Bu hususta pek çok çalışma arasından örneğin şu iki esere bk. Ehrman, Bart, *Lost Scriptures: Books That Did Not Make It Into the New Testament*, (New York: Oxford University Press, 2003); Ehrman, Bart, *Lost Christianities: The Battles for Scripture and the Faiths We Never Knew*, (New York: Oxford University Press, 2003).

⁷ Konuya dair detaylar için bk. Duygu, Zafer, *İnciller Güvenilir Metinler midir? Metodolojik ve Karşılaştırmalı Analizler*, 2. Baskı, (İstanbul: Düşün Yayınları, 2022); Ehrman, Bart D., *İncil Nasıl Değiştirildi? Çev. Özlem Toprak*, (İstanbul: Truva Yayınları, 2007).

⁸ el-Mâide, 5/46.

yazdırmış da değildir.⁹ Müslümanların vahiy anlayışında örneğin Kur'an, Allah'ın Muhammed peygambere indirdiği vahiy olarak değer görmektedir. Yani bu durumda, Müslümanların Kur'an'a dair inançları Hristiyan dünyada Mesih'in şahsiyeti olarak somutlaşmıştır.¹⁰ Aslında Kur'an'da açıklandığının tersine, kiliseye göre Mesih öncekiler gibi bir peygamber olmayıp "kozmetik" ve "kurtarıcı" bir figürdür.¹¹ "İncil" ise, yine kiliseye göre, Allah'ın İsa'ya indirdiği vahiy ürünü bir mesaj değil de Mesih'in çarmıha gerilişi haberidir.¹² Nitekim geleneksel Hristiyanlık öğretisinde "Tanrı Oğlu" Mesih'in çarmıha gerilişi sayesinde insanlık ailesinin Âdem'den itibaren taşıdığı aslı günahtan "kurtuluş" kazanıp aklandığı öne sürülmektedir.¹³ Bir başka deyişle, "tanrısal" Mesih'in aslı günaha karşılık olmak üzere kendi canını ve kanını çarmıhta feda ederek öldüğü (*kefaretil ölümü*), ardından dirilip göğe yükseldiği haberi Hristiyanlık öğretisinin temelidir. Dolayısıyla kilisenin "İncil" dediği de dar anlamıyla basitçe bu "çarmıh" haberidir. Durum böyle olduğu hâlde, üstelik kilisenin bu "İncil" (*Mijjde*) haberinde -aşağıda da göreceğimiz gibi- Kur'an'da tanımlanan mânâsıyla tevhit kavramı ve mesajıyla uyumsuz birçok pasaj ve söylem yer alırken, Müslümanların kilisenin "İncil" kitabına nasıl olup da sorgusuz sualsiz iman etmeleri gerektiği iddiası oldukça sorunlu görünmektedir.

Bu durumda misyonerlerin "İncil" sözcüğünü özellikle kullanarak ve hatta Kur'an'ı da satır aralarına ekleyerek öne sürdükleri iddiaları nasıl okumak gerekir? Burada meselenin esası, kiliseye özgü "kurtuluş" mesajını (yani Mesih'in insanlığın kurtuluşu için öldüğü iddiasını) her koşul altında

⁹ Fikir vermesi açısından şu makaleye bk. Tarakçı, Muhammed, "Hristiyanlıkta Vahiy Anlayışı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12:2 (2003), 171-201; Ayrıca bk. Muhammed Ebû Leyle, "İbn Hazm'a Göre İnciller", *İbn Hazm: Uluslararası Katılımlı İbn Hazm Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 26-28 Ekim 2007-Bursa, Süleyman Sayar-Muhammed Tarakçı (eds.), (İstanbul: Ensar Yayınları, 2010), 599-634 (özellikle bk. 610-615).

¹⁰ Detaylar için bk. Hoover, Jan, "İslami Monoteizm ve Teslis", Türkçe terc. Zeynep Yücedoğru, *Oksident*, 1:1, (2019), 117-143.

¹¹ Örneğin bk. Yuhanna, 4:42.

¹² "İncil Nedir" sorusu şu eserde dikkate şayan bir titizlikle incelenmektedir: Stanton, Graham, *The Gospels and Jesus*, 2. Baskı, (New York: Oxford University Press, 2002).

¹³ "Aslı günah" kavramı her ne kadar ilk olarak Augustinus tarafından kullanılmış ise de bu kavramın teolojik zeminini ilk olarak Paulus oluşturmuştur. Bu hususta örneğin bk. Romalılar, 5:1-21; 1 Selanikliler, 10; Ayrıca şu eserde yer alan kısa tahlile bk. Maccoby, Hyam, *Paul and Hellenism*, (Londra-Philadelphia, SCM Press-Trinity Press, 1991), 55.

yayabilmeyi amaçlayan misyonerlerce izlenen metotlardan yakalanabilir. Misyoner teşkilatlarının dünya çapında değişik kültürlere mensup insanları kilise inancı namına kazanabilmek amacıyla uyguladıkları metotlardan biri, “enkültürasyon” (“kontekse uydurma”) diye tanımlanmaktadır.¹⁴ Çünkü bu yaygın yöntemde; Hristiyan mesajını vaaz edildiği koşullara uydurma, sunulduğu toplumlarca zaten bilinen dinî ve kültürel yapıya uygun yorumlama ve bu sayede daha kabul edilebilir kılarak tebliğ etme eğilimi dikkat çekicidir. Misyonerlerin kiliseye özgü kurtuluş mesajını İslâm Dünyası’nda ve Türkiye’de zaten kullanılan ve bilinen birtakım kavramlar üzerinden meşru ve anlaşılır kılarak tebliğe çalıştıkları, Hristiyan kutsal yazılarını da bu doğrultuda Kur’ân’da geçen *İncil* kavramı üzerinden, yani Allah’ın İsa’ya nazil ettiği *İncil* ile özdeşleştirerek yaymak istedikleri anlaşılmaktadır.¹⁵ Dolayısıyla misyonerlerin yukarıdaki iddialarından çoğu, onların kiliseye özgü kurtuluş mesajını İslâm’ın dinî terimlerini ve dilini kullanarak Müslüman toplumlara tebliğ etme amaçlarının tipik bir yansıması olarak karşımızdadır.

Bununla ilgili olarak önemli bir gerçeğin altı çizilmelidir: Misyonerlerin Türkçeye “İncil” diye çevirerek tanıttıkları metin(ler) aslında Müslüman olmayan ülkelerde (*İncil* değil) *Yeni Ahit* (İng. *The New Testament*) ismiyle basılmaktadır. Bir başka deyişle Türkçede “İncil” (*Müjde*) adıyla karşımıza çıkan kitap özgün hâliyle *Yeni Ahit* adını taşımaktadır. Yeni Ahit ise Müslümanların vahiy algısıyla uyumlu biçimde Allah’ın İsa’ya indirdiği kitap değildir; zaten Yeni Ahit’teki hiçbir metinde böyle bir iddia da yoktur. Yeni Ahit; Hristiyan Kitab-ı Mukaddes’inin (Tevrat’ı da içeren) Tanah’tan sonraki ikinci kısmı olup 27 kitapçıktan oluşmaktadır. Kilisenin dört İncil’i,¹⁶ Elçilerin İşleri isimli bölüm,¹⁷ Paulus’a ve başka isimlere atfedilen

¹⁴ Güngör, Ali İsra, “Kilise’nin Yeni Misyon Anlayışında İnkültürasyon’un Yeri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43/1, (2002), 171-185; Crollius, A. Roest, “İnkültürasyon”, çev.: Ali İsra Güngör, *Dini Araştırmalar*, 1/1, (1998), 93-105.

¹⁵ Oymak, İskender, *Metot ve Çalışma Alanları Açısından Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010), 213-221; Aykıt, Dursun Ali, *Misyon ve İnciller: Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri*, (İstanbul: Kesit Yayınları, 2006), 93-102.

¹⁶ Matta, Markos, Luka ve Yuhanna. Kilise geleneğinde söz konusu bu dört metin, Mesih’in yaşamını ve çarmıha gerilip dirilişini anlatan metinler addedilmektedir.

¹⁷ Yazarı meçhul olmakla birlikte Paulus’un öğrencisi ve hekimi Luka tarafından yazılan bir metin olduğu tahmin edilmektedir. Kilise geleneğinde Elçilerin İşleri Kitabı, İsa’nın hemen sonrasında başladığı öne sürülen Havariler Çağı’nı konu etmektedir.

mektuplar¹⁸ ve en sonunda da Vahiy denilen metin¹⁹ Yeni Ahit'i meydana getiren kısımlardır. Bununla beraber bu aşamada konu yeni ve çok önemli bir başka bağlam da kazanmaktadır. Çünkü artık karşımıza Paulus adında bir şahsiyet çıkmaktadır. Paulus, kilisenin pek çok azizi arasında en önemlisidir. O, 50-150 yılları arasındaki çeşitli tarihlerde yazılmış metinlerden oluşan Yeni Ahit üzerinde de oldukça etkili olmuştur. Bu durum şöyle ifade edilebilir: Bilindiği gibi Yeni Ahit, bazen Tanah'tan gelen bazı pasajları içermektedir. Bazen İsa'dan ve öğretisinden geldiğine inanılan haberlere dayanmaktadır. Kimi zaman havarilerden yadigâr kabul edilen kayıtlar nakletmektedir. Bazen ise İsa'yla veya havarilerle doğrudan ilgisi bulunmayıp sonradan ortaya atılmış haber ve iddiaları içermektedir. Ancak sonuçta; tüm bu muhtevanın Yeni Ahit yazarlarınca büyük ölçüde Paulus tarafından ortaya konulmuş teolojik yorumlar ışığında sunulduğu söylenebilir. Maccoby, bu hususta şöyle söylemektedir:²⁰

"Yeni Ahit, bugün sahip olduğumuz şekliyle, Paulus tarafından ilk planda görüldüğünden çok daha baskın şekilde domine edilmiştir. Yeni Ahit kitabını açtığımızda ilk olarak Dört İncil ile karşılaşırız. Bu İncillerin kabramanı İsa'dır. Elçilerin İşleri Kitabı'nda anlatılan İsa sonrası dönemin öyküsüne gelene kadar da Paulus diye bir karakterle karşılaşmayız. Ardından bizzet kaleme aldığı mektuplar vasıtasıyla Paulus'la doğrudan bağlantı kurarız. Ne var ki bu izlenim yanlıştır. Çünkü sözü geçen Yeni Ahit metinlerinin kronolojik açıdan en eski olanları aslında M.S. 50-60 yılları civarında yazılmış olan Paulus'un mektuplarıdır. Yani 70-110 yılları arasında kaleme alınan İnciller bu dönemde henüz ortada yoktu. Bunun anlamı şudur: Paulus'un teorileri İncil yazarlarından daha önce mevcuttu ve bu yazarların İsa'nın faaliyetlerine ilişkin anlatımlarını ve açıklamalarını etkisi altına almıştı. Yani bir bakıma Paulus aslında Yeni Ahit'in ilk cümlesinden itibaren karşımızdadır. Ancak elbette bu durum bütün öykü açısından böyle değildir. Çünkü İnciller Paulus etkisinden daha önceki döneme ait geleneklere ve hatta yazılı kaynaklara dayanılarak kaleme alınmışlardır ve bu erken gelenekler ve kaynaklar nihai nüshalarında henüz tamamiyle bozulmuş/ imha edilmiş değildir, yani gerçek öykünün Paulusçu redaktörlerin elinde son olarak şekillendirilmeden önceki süreçte neye

¹⁸ Yeni Ahit Kitabı; Paulus, Yakup, Petrus, Yuhanna ve Yehuda tarafından yazıldıkları ileri sürülen 21 mektup içermektedir.

¹⁹ Yuhanna'ya atfedilen apokaliptik bir metindir.

²⁰ Maccoby, Hyam, *The Myth-Maker: Paul and Invention of Christianity*, (New York: Harper Row, 1986), 4-5.

benzediği konusunda kıymetli emareler içermişlerdir. Bununla beraber İncillerin baskın görünümü ve perspektifinin şekli Paulusçudur. Bunun sebebi ise gayet basittir: İsa'nın yeryüzündeki geçici ikametine ilişkin Paulusçu görüş tarihsel süreçte gelişerek kilisede zafer kazanmıştı. Bir zamanlar ortodoks olan ve Paulus'un kişisel görüşlerine muhalif nitelik taşıyan tefsir ve yorumlar ise şimdi sapkın olmuşlar ve Paulusçu kilise tarafından ilham edilmiş Yeni Ahit kanonu olarak nihai varyantlarında dışarıya itilmişlerdi."

Fakat burada konu biraz daha karmaşıktır. Zira Paulus, aşağıda da göreceğimiz gibi İsa'nın yaşamı sırasında ona iman etmiş ve onun havarisi olmuş değildir. O, bizzat Yeni Ahit Kitabı'nda anlatılan rivayetlere göre, İsa'nın sonrasında İsa cemaatine zulmetmesi vesilesiyle sahneye çıkmıştır; anlaşıldığı kadarıyla ilk andan itibaren de çok tartışılmıştır.

Konunun Paulus'la ilişkili olarak altı çizilecek son boyutu ise Yeni Ahit'in aslında *pseudepigrafik* (yazarı bilinmemekle birlikte tanınan şahıslara atfedilmiş olan) metinlerden oluşmasıdır. Çünkü Paulus'un uzmanlarca otantik sayılan yedi mektubu istisna olmak kaydıyla, Yeni Ahit metinleri meçhul yazarlarca kaleme alınmışlardır; ama yazarları bilinmeyen bu metinler zamanla (Matta, Yuhanna, Petrus, Yakup, Yahuda gibi) İsa döneminden veya Havariler Çağı'ndan tanınan simalara atfedilmişlerdir.²¹ Nitekim başta İnciller olmak üzere Yeni Ahit'i oluşturan bu metinler, Hristiyan âleminde yüzlerce yıl süren tartışmaların neticesinde ve pek çok metin arasından seçilerek *Yeni Ahit* denilen kanona dâhil edilmişlerdir.²²

Böylece görülüyor ki, misyonerlerin "İncil" adıyla Türkçeye çevirdikleri "kutsal yazılar koleksiyonu" aslında *Yeni Ahit Kitabı*'dır. Bu durumda ve yukarıda da bahsi geçtiği gibi artık tartışmanın boyutu Paulus'u da kapsar hâle gelmektedir; çünkü Yeni Ahit Paulus'un ve onun yolunu takip eden sonraki meçhul yazarların domine ettikleri bir kitaptır.

Kur'an, Allah'ın İsa peygambere inzal ettiği İncil'den bahseder ve bu vahyi onaylarken, teolojik görüşleriyle Yeni Ahit Kitabı'nı besleyen Paulus'u da onaylamakta mıdır? İsa'nın yaşamı sırasında ona iman etmeyen, bu nedenle havari sıfatı da taşımayan, fakat İsa'dan sonraki bir dönemde sahneye çıkarak Mesih cemaatlerini şekillendiren Paulus'un Kur'an'dan tasdik alması olası mıdır? Paulus'un Mesih hakkındaki

²¹ Ehrman, Bart D., *İsa'ya Rağmen Hristiyanlık: Hristiyan Kutsal Metinlerindeki Bilinmeyen Çelişkiler*, Çev. Mahmut Aydın (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2020), 137-178.

²² Detaylar için bk. Duygu, Zafer, *İsa, Paulus, İnciller: Hristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı*, 4. Baskı (İstanbul: Düşün Yayınları, 2022), 603-619.

savlarının Kur'an açısından durumu nedir? Bu makalenin amacı, Paulus'a dair hayatî öneme sahip bu eski soruları yeniden tartışmaktır. Makalede; önce sırasıyla Paulus'un şahsiyetine dair temel bilgilere ve Kur'an açısından "tasdik" kavramının ne olduğu sorusuna yer verilecek, ardından Müslüman dünya açısından sorunun sınırları ve çözüm imkânları tartışılacak, en sonunda Paulus'un şahsiyeti ve öğretileri Kur'an bağlamında, özellikle öne çıkan ayetler özelinde yorumlanacaktır. Yeni Ahit Kitabı'nın Kur'an açısından konumu meselesi ise bu makalenin konusu değildir.

1. Hristiyanlık ve Paulus

Hristiyanlık tarihine ve teolojisine geleneksel kilisenin anlatıları çerçevesinden bakıldığında karşımıza çıkan en önemli şahsiyet Tarsuslu Paulus'tur. Paulus, "Hristiyanlık" denilince Mesih'ten sonra en çok zikredilen kişidir. Çünkü o, kilisenin en önemli azizidir; "Havariler Çağı" tabir edilen dönemin²³ en önemli aktörüdür ve misyonerliğin de gerçek anlamda kurucusudur.²⁴

Geleneksel kilise rivayetlerinde Paulus, "(öteki) ulusların havarisi" ("ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν") kabul edilmektedir.²⁵ Paulus, bu makama, "Tanrı'nın oğlu" (ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ)²⁶ ve "evrenin kurtarıcısı" (ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου)²⁷ olduğu öne sürülen Mesih aracılığıyla ve bizzat Tanrı tarafından seçildiğini (ἀφορίζω) öne sürmüştür.²⁸ Paulus'a göre bu seçim, "Tanrı'nın iradesi" (διὰ θελήματος Θεοῦ) sayesinde²⁹ olmuştur. Elçilerin İşleri Kitabı'na göre Mesih, Hristiyanlık tarihinde "Şam Vizyonu" denilen mucizevî bir deneyimde gökyüzünden Paulus'a görünüp ona seslenmiş ve kendi adını (Χριστός) ve İncil'i (εὐαγγέλιον) tüm dünyada "öteki uluslar"

²³ İsa'nın sonrasında başlayan ve bazılarına göre 1'inci yüzyıl sonuna kadar devam eden süreç Hristiyan geleneğinde bu isimle anılmaktadır.

²⁴ Turan, Süleyman, *Misyonerliğin Kurucusu Paulus*, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006).

²⁵ Romalılar, 15:18-21; Galatyalılar, 2:1-9.

²⁶ Duygu, Zafer, "İsa'nın Yeni Ahit'te 'Tanrı Oğlu' Olarak Tanımlanması Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 59:1 (2018), 155-181.

²⁷ Duygu, *İsa, Paulus, İnciller*, 261-264.

²⁸ Galatyalılar, 1:15.

²⁹ 2 Korintliler, 1:1.

(τὰ ἔθνη, *gentiles*: Yahudi olmayanlar) arasında duyurması için onu elçisi yapmıştır.³⁰

Bununla beraber burada önemli bir hususun altı çizilmelidir: Kilisenin kutsal metinlerini içeren Yeni Ahit Kitabı'na göre Paulus, Mesih'in yaşamı sırasında değil fakat onun ölümü ve dirilişi sonrasında elçilik görevine atanmıştır. Bir başka deyişle Paulus, İsa'nın havarisi ve onun cemaatinin bir mensubu olmadığı, hatta yaşamı sırasında büyük ihtimalle İsa'yı hiç görmediği gibi, İsa'nın sonrasındaki ilk dönemde de onun cemaatine zulmedenler arasında yer almaktadır.³¹ Bu itibarla Paulus'un "elçi" olarak atanması süreci, Hristiyan geleneğinde Mesih'e atfedilen misyon açısından iki aşamalıdır. İlk olarak, "Kurtarıcı" (Σωτήρ) Mesih, yaşamı sırasında insanlık ailesini Âdem'den beri taşıdığı günahtan aklamak amacıyla kendi canını ve kanını çarmıhta feda ederek ölmüş ve hemen sonrasında ölüme galebe çalarak dirilmiş ve göğe yükselmiştir.³² İkinci aşamada (dirilişi sonrasında) ise İsa, dirilip göğe yükselişi sonrasında Paulus'u elçilik vazifesine memur kılmıştır.³³ Öyle ki, Paulus aracılığıyla konuşup eylemde bulunan bizzat Mesih'tir.³⁴ Böylece Paulus'un, "İsa Mesih'in elçisi" (ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ) ve "İsa Mesih'in hizmetkârı" (δοῦλος Χριστοῦ Ἰησοῦ) unvanlarını kullanarak Mesih'in adını ve onun insanlığa "kurtuluş" getiren çarmıha gerilişi haberini (İncil'i) dünyanın farklı bölge ve şehirlerinde duyurduğu öne sürülmektedir.³⁵ Bu itibarla onun, 40'lı ve 50'li yıllarda Avrupa'da ve Anadolu'da pek çok Hristiyan

³⁰ Şam Vizyonu anlatımı, Elçilerin İşleri Kitabı'nda üç ayrı varyant hâlinde (9:1-19; 22:2-16; 26:9-18) yer almaktadır. Söz konusu anlatımın geniş çaplı bir yorumu ve eleştirisi için bk. Duygu, *İsa, Paulus, İnciller*, 386-403; Ayrıca bk. Gündüz, Şinasi, *Paulus: Hristiyanlığın Mimarı*, 5. Baskı, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 39-53; Aydın, Fuat, *Paulus Hristiyanlığına Giriş*, 2. Baskı, (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2017), 80-86; Paulus da kendi mektuplarında daha kapalı şekilde vahiy deneyiminden söz etmektedir. Örneğin bk. 1 Korintliler, 15:3-8; Galatyalılar, 1:11-16

³¹ Elçilerin İşleri, 7:59; 8:1; 9:1-3; 9:13; 9:21; 26:10-11.

³² Örneğin bk. Matta, 27:32-28:20.

³³ Pek çok örnek arasından bk. Romalılar, 1:1; Galatyalılar, 1:1

³⁴ Romalılar, 15:18-19; 2 Korintliler, 13:3.

³⁵ Pek çok detay için bk. Ramsay, William M., *St. Paul the Traveler and Roman Citizen*, M. Wilson (ed.), (Michigan: Grand Rapids, 2001).

cemaatin (ἐκκλησία) kuruluşuna öncülük ettiğine, fakat neticede yaşamını Mesih davası uğruna Romalıların ellerinde kaybettiğine inanılmaktadır.³⁶

Anlaşıldığı kadarıyla İsa sonrası ilk dönemde İsa'nın özgün havarilerini de içeren cemaati ile Paulus arasında ciddi anlaşmazlıklar yaşanmıştır; fakat her ne olmuşsa, yaşanan tartışmaların ardından Paulus'un şahsiyeti ve öğretileri Akdeniz Havzası'nda zamanla "Hristiyanlık" diye tanımlanmaya başlanan inanç muhitinde yaygın kanaate dönüşmüştür. Mesih inancının en büyük temsilcisi olarak görüldüğü için Paulus'un Mesih tasavvuru da böylece Hristiyan dünyanın Mesih inancına dönüşmüştür. Hristiyan dünyada, Mesih'in ölümü sonrasında dünyayla irtibatı koparmadığı inancı esastır. Binaenaleyh Mesih'in çarmıhtaki ölümü ve dirilişi sonrasında pek çok kimseye görüldüğü,³⁷ özellikle havarilerine yeni yönergeler açıkladığı, böylece insanlığı ve tarihsel sürecin akışını şekillendirmeyi sürdürdüğü kabul edilmektedir. Yeni Ahit'teki Elçilerin İşleri Kitabı'na göre Paulus da işte bu dönemin bir aktörü olarak sahne almıştır. Çünkü Paulus, Mesih'in ölümü ve dirilişi sonrasında Mesih adını ve İncil'i tüm insanlık ailesine duyurmak üzere elçi olarak seçilmiştir.

Yukarıda, Paulus ile havari cemaati arasında anlaşmazlıklar yaşandığı kısaca belirtilmişti. Gerçekten, Paulus, aynı zamanda şüpheli ve tartışmalı bir şahsiyet olagelmıştır. Yeni Ahit'te yer alan bazı pasajların satır aralarında, özellikle bizzat Paulus tarafından kaleme alınan mektuplarda, İsa'nın özgün havarileriyle onun arasındaki ihtilaflar su üstüne çıkmaktadır.³⁸ Bir sonraki aşamada, "kilise babaları" tabir edilen Hristiyan ruhban-yazarların Antikçağ'ı temsil eden eserlerinde, Paulus'un şahsiyetini, otoritesini ve Mesih'e ilişkin öğretilerini ısrarla reddeden İsa

³⁶ Her ne kadar Hristiyanlık geleneğinde Paulus'un Mesih davası uğruna Roma'da şehit edildiği ileri sürülmekte ise de aslında onun nerede ve ne zaman öldüğü kesin olarak bilinmemektedir. Detaylar için bk. Duygu, *İsa, Paulus, İnciller*, 520-523; Ayrıca şu makalede bilgilendirici detaylar ve yorumlar yer almaktadır: Shaw, Brent D., "The Myth of the Neronian Persecution", *The Journal of Roman Studies*, 105 (2015), 73-100.

³⁷ Örneğin geleneksel şekilde Yuhanna tabir edilen dördüncü İncil'in 20'nci ve 21'nci kısımlarına bk.

³⁸ Yeni Ahit'te yer alan pek çok kayıt arasından örneğin bk. Galatyalılar, 2:11-14; Elçilerin İşleri, 21:18-24; Detaylı bir analiz için bk. Duygu, *İsa, Paulus, İnciller*, 403-427; Ayrıca bk. Zafer Duygu, "Paulus, İsa Mesih'in Elçisi miydi?", *Cedrus VII* (2019), 627-662.

cemaatlerinden bahis açılmaktadır.³⁹ Nitekim Paulus'u reddeden bu cemaatlerden günümüze kadar ulaşmayı başarmış az sayıdaki metinlerde de durum aynıdır: Onlar, Paulus'u, İsa'nın öğretilerini bilinçli şekilde tahrif eden "sahte" bir elçi olarak tanımlamışlar, onu havarilerin ve havari geleneğini sonraki dönemlerde yaşatan cemaatlerin büyük düşmanı olarak göstermişlerdir.⁴⁰ Üstelik modern dönemde yazılan pek çok eserde de Paulus hakkında kilisenin geleneksel kabullerini tekzip eder nitelikte yeni paradigmlar önerilmiştir.⁴¹ Söz konusu bu eski ve yeni literatürün ortak görüşü; Paulus'un İsa'nın ve havarilerin görüşlerini temsil etmediğidir. Buna rağmen cemaat içinde ilk dönemde yaşanan ihtilafların ve buna bağlı oluşan parçalanmanın ardından ortaya çıkan boşluk ve kaosun da etkisiyle Paulus'un görüşleri kilisede ve o zamanlar Akdeniz Havzası'nın dört bir yanına yayılmış durumdaki İsa cemaatlerinde egemen kanaate dönüşmüştür.⁴² Bu sebeptendir ki, birçok modern uzmana göre Hristiyanlığın gerçek kurucusu İsa değil fakat Tarsuslu Paulus'tur.⁴³

Sonuç olarak Paulus, İsa'nın *Mesih* sıfatını ısrarla zikrederek ve bu kavrama Yahudi bağlamının dışında yeni anlamlar yükleyerek ortaya teolojik boyutu olan birçok sav atmıştır.⁴⁴ Ancak temelde tüm bu iddialar iki esas üzerinde şekillenmiştir. Bunların ilki; *aslî günah* tefsirine dayanan çarmıh öğretisidir. Buna göre, Mesih çarmıha asılarak öldürülmüş,

³⁹ 2'nci yüzyıldan itibaren Hristiyan dünyada faaliyet gösteren Irenaeus (ö.202), Eusebius (ö.339) ve Epiphanius (ö.403) gibi kilise yazarları, Paulus'un kendisine ve Mesih'e yönelik iddialarını ısrarla reddeden İsa cemaatlerinden bahsetmişlerdir. Detaylar için bk. Duygu, *İsa, Paulus, İnciller*, 630-645.

⁴⁰ Bu hususta bk. Schoeps, Hans Joachim, *Jewish Christianity: Factional Disputes in the Early Church*, İngilizce çev. Douglas R.A. Hare (Philadelphia: Fortress Press, 1969).

⁴¹ Modern literatürde Paulus hakkında sayısız çalışma mevcuttur. Fikir vermesi açısından şu Türkçe esere bk.: Batuk, Cengiz (ed.), *Paulus'u Düşünmek*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006); Ayrıca örneğin bk. Schoeps, Hans Joachim, *Paul: The Theology of the Apostle in the Light of Jewish Religious History*, İngilizce çev. H. Knight., (Cambridge, 1961).

⁴² Duygu, Zafer, *Hristiyanlık ve İmparatorluk: Geç Antikçağ'da Kilise-Devlet İlişkileri ve Kristoloji Paradigmaları*, 2. Baskı, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2023), 94-135, 252-318.

⁴³ Örneğin bk. Lüdemann, Gerd, *Paul: The Founder of Christianity*, (Amherst, New York: Prometheus Books, 2002); Aynı görüşü yansıtan diğer bazı eserler için bk. Duygu, *İsa, Paulus, İnciller*; Gündüz, *Paulus*; Maccoby, *The Myth-Maker*.

⁴⁴ Mesih tabirinin Yahudi bağlamındaki anlamı, şu kitapta güzel anlatılmaktadır: Aslan, Reza, *Zelot: Nasıralı İsa'nın Hayatı ve Dönemi*, Çev. Nalan Tümay, (İstanbul: Okuyan, 2014); Ayrıca bk. Meral, Yasin, (derleyen ve tercüme eden), *Yahudi Dinî Literatüründe Mesih, Deccal ve Gog-Magog*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019).

sonrasında dirilip göğe yükselmiştir; insanlık bu kefarete ölümü sayesinde günahattan aklanmıştır.⁴⁵ Paulus bu konuda şöyle demektedir: "Kutsal Yazılar uyarınca Mesih günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi".⁴⁶ İkincisi ise; dirilen Mesih'in bu dünyayla irtibatını koparmadığı, insanlığı ve tarihi şekillendirmeyi sürdürdüğü ve bu etkileşimi de genellikle Paulus üzerinden kurduğu iddiasıdır.⁴⁷ Zaten öyle olduğu içindir ki, Paulus'un Mesih tarafından seçilmesi de mümkün olmuştur. Mesih'in ölüp dirilmiş olması Paulus teolojisinde o denli önemli bir noktadır ki, Paulus bu durumu şöyle ifade etmektedir: "Mesih dirilmemişse, bildirimiz de imanınız da boştur. Bu durumda Tanrı'yla ilgili tanıklığımız da yalan demektir."⁴⁸ Daha sonra göreceğimiz gibi, bu iki temel teolojik iddia Kur'an'da net ifadelerle cevaplanıp reddedilmektedir. Bir başka deyişle Kur'an, her ne kadar Paulus adını açıkça zikretmese de onun Mesih üzerinden öne sürdüğü iki temel iddiaya değinmekte, verdiği detaylarla bu iddialara açıklama getirmekte ve reddiye yapmaktadır.

2. Kur'an ve "Tasdik" Meselesi

Kur'an'da geçen "Ehl-i Kitap" (أهل الكتاب) tamlamasının geniş mânâsıyla Tevrat, Zebur, İncil ya da suhuf gibi vahyedilmiş kitabı bulunan ümmetlere işaret ettiği, dar mânâsıyla ise Yahudilere ve Hristiyanlara dikkat çektiği anlaşılmaktadır.⁴⁹ Gerçekten Yahudiler ve Hristiyanlar Kur'an'da pek çok ayette zikredilmişlerdir. Hristiyanlar, bu ayetlerin bazılarında sert ifadelerle eleştirilmişlerdir. Örneğin onların Allah'a çocuk isnad etmeleri,⁵⁰ Mesih'i Allah'a ortak koşmaları⁵¹ ve teslis çerçevesinde Allah'ı üçleyerek

⁴⁵ Detaylar için bk. Doğan, Bilal, *Paulus ve Pelagius Bağlamında Hristiyanlıkta Asli Günah Doktrini*, (İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2018).

⁴⁶ 1 Korintliler, 15:3-4; Aynı bağlamda krş. Titus, 2:14.

⁴⁷ Örneğin bk. Matta, 28:20.

⁴⁸ 1 Korintliler, 15:14.

⁴⁹ Detaylar ve bu konudaki görüşler için bk. Kaya, Remzi, "Ehl-i Kitap", *DİA*, 10, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 516-519; Kaplan, İbrahim, *İslâm'a Göre Hristiyanlık*, (İstanbul: IQ Kültür Sanat, 2008), 60-67; Kaya, Remzi, *Kur'an'a Göre Ehl-i Kitap ve İslâm*, (İstanbul: Yağmur Yayınevi, 2011). Esen, Muammer, "Kur'an'ın Ehl-i Kitaba Bakışı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 51:2, (2010), 93-110.

⁵⁰ Örneğin krş. Markos, 15:39.

⁵¹ Örneğin krş. Filipililer, 2:6-11.

tevhit ilkesine halel getirmeleri⁵² Kur'ân'da tenkit edilmiştir; bu iddiaların sahipleri kâfir olmakla suçlanmışlardır.⁵³ Hristiyanların ruhbanlarını rab tanımaları,⁵⁴ cenneti Hristiyanların miras alacakları bir yer olarak görmeleri⁵⁵ ya da peygamberi hak yoldan saptırarak kendi arzularına uydurmak istemeleri de⁵⁶ Kur'ân'da eleştirilmiştir. Buna karşın Kur'ân'da Hristiyanlar hakkında yer yer olumlu ifadeler de yer almaktadır. Örneğin iman edenlere sevgi bakımından en yakın kimseler, bilginleri ve rahipleri içlerinde barındıran Hristiyanlar olarak gösterilmiştir.⁵⁷ Kitap ehli arasında geceleri Allah'ın ayetlerini okuyup secdeye kapanan insanlara dikkat çekilmesi de ilginç bir detaydır.⁵⁸

Kur'ân'da İsa'dan ve havarilerden de bahsedilmektedir. İsa'nın babasız doğumu⁵⁹ ve yaşamı sırasında gösterdiği mucizeler⁶⁰ Kur'ân ayetlerinde de onaylamakla birlikte, neticede İsa'nın bir insan olması sebebiyle beşer niteliği ısrarla vurgulanmıştır.⁶¹ İsa, kendisinden öncekiler gibi bir peygamberdir.⁶² İsa'nın Tevrat'ı tasdik ettiği,⁶³ ayrıca sonraki bir peygamberi müjdelediği⁶⁴ Kur'ân'da bildirilmiştir. Havariler ise İsa'nın yardımcıları olarak tanıtılmışlardır; onların inançlı kimseler oldukları da ifade edilmiştir.⁶⁵

⁵² Bu hususta örneğin 381 yılında toplanan İstanbul Konsili'nin iman formülüne bakılabilir. Burada, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, üçü birden Tanrı'yı oluşturan öğeler olarak sıralanmaktadır. Formülün metni için bk. Hanson, Richard Patrick Crosland, *The Search for the Christian Doctrine of God: The Arian Controversy 318-381*, (Edinburgh: T&T Clark, 1998), 816.

⁵³ Örneğin bk. et-Tevbe, 9/30-31; Meryem, 19/34-37; 88-93; el-Mâide, 5/72-73; 116-118;

⁵⁴ et-Tevbe, 9/31.

⁵⁵ el-Bakara, 2/111.

⁵⁶ el-Bakara, 2/120.

⁵⁷ el-Mâide, 5/82.

⁵⁸ Âl-i İmrân, 3/113.

⁵⁹ Âl-i İmrân, 3/59; Meryem, 19/16-21.

⁶⁰ Örneğin bk. Âl-i İmrân, 3/49.

⁶¹ Âl-i İmrân, 3/51; en-Nisâ, 4/171; el-Mâide, 5/17, 72, 75, 116-118; et-Tevbe, 9/30-31.

⁶² Örneğin bk. Meryem, 30; en-Nisâ, 4/163.

⁶³ el-Mâide, 5/46.

⁶⁴ es-Saf, 61/6.

⁶⁵ Âl-i İmrân, 52; es-Saf, 61/14.

Kur'ân'da İsa'yla ilgili zikredilen önemli bir başka kavram da İncil'dir.⁶⁶ Buna göre İncil; Allah'ın İsa peygamberine indirdiği ilâhî mesajın ismidir ve İncil İsa'ya bizzat Allah tarafından öğretilmiştir.⁶⁷ Kur'ân, Allah'ın bazı vaat ve hükümlerinin İncil'de geçtiğini,⁶⁸ İncil'in içinde hidayet ve nur bulunduğunu,⁶⁹ İncil'in yol gösterici ve öğüt niteliği taşıdığını⁷⁰ ve Tevrat'ın İncil'de tasdiklendiğini⁷¹ açıklamıştır. Buna ilaveten Kur'ân'ın başka bazı ayetlerinde Hristiyan dünyada da tanınan önemli kimseler zikredilmiştir; hatta onlar hakkında bazen detay bilgiler verilmiştir. Mesela Kur'ân'da Meryem, Zekeriya, Yahya ya da İmran ailesi gibi İsa'yla veya onun yaşadığı dönemle ilgisi bulunan simalardan söz edilmektedir.

Yukarıdaki anlatım ışığında, İsa'nın ve onunla ilişkili birçok şahıs ve kavramın Kur'ân'da pek çok ayette bahis konusu oldukları ortadadır. Bu ayetler, Müslümanların İsa ve Hristiyanlığa dair kanaatlerini şekillendiren başlıca amildir. Binaenaleyh bu olgunun İslâm Dünyası'nda ilk andan itibaren belirgin sonuçları da olmuştur. Daha önce de sözü geçtiği gibi, Müslüman yazarların Hristiyanlığa karşı oluşturdukları "tahrif polemik literatürü", Kur'ân'ın Hristiyanlık eleştirisinin bir yansımasıdır. Ancak öte yandan İsa'ya, havarilere veya İncil'e Kur'ânî ölçütler çerçevesinde iman edilmesi zarureti de belirgin olmaktadır ki, işte bu noktada "tasdik" kavramı ön plâna çıkmaktadır.

Tasdik kavramı; dinî anlayış ve uygulamanın Hz. Muhammed'le birlikte başladığı şeklindeki yaygın kanaatin aksine, Kur'ân'ın önceki vahiyleri ve peygamberleri onaylayıp kapsadığı gerçeğini ifade eden terimdir.⁷² Kur'ân'da pek çok ayette eski peygamberler, kıssalar ve kitaplar bahis konusu olmuştur; çünkü Kur'ân'da Hz. Muhammed'e nazil olan vahiy ile önceki kitaplar ve peygamberler arasında tasdik ilişkisi

⁶⁶ Özdeş, Talip, "Kur'ân'a Göre İsa'nın Allah'ın Kelimesi Olması ve İncil'in Mahiyeti: Kur'ân Perspektifinden Hristiyan İnancıyla Mukayeseli Bir İnceleme", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 24:3 (2020), 1497-1516.

⁶⁷ Âl-i İmrân, 48; el-Mâide, 5/46, 110; el-Hadîd, 57/27.

⁶⁸ el-Mâide, 5/47.

⁶⁹ Âl-i İmrân, 3/4.

⁷⁰ el-Mâide, 5/46.

⁷¹ el-Mâide, 5/46.

⁷² Bu konuda detaylı bir araştırma için bk. Orum, Fatih, *Tasdik, Tebyin ve Nesih*, (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2016).

kurulmaktadır ve Kur'an bu yönüyle *musaddık* hüviyeti kazanmaktadır. Nitekim Kur'an'da, müminlerden eski peygamber ve kitaplara iman edilmesi istenmekte,⁷³ önceki kitapların tasdik edildiği belirtilmektedir.⁷⁴ Böylece bu olgu, Kur'an'ın önceki nebilerin öğretileriyle ve eski kitaplarla yakın ilişkisini kanıtlar niteliktedir.

Bununla beraber şu da temel bir sorudur: Kur'an'da tasdik ilişkisi hangi çerçevede kurulmaktadır?⁷⁵ Kur'an Müslümanlardan, Yahudilerin ve Hristiyanların tüm geleneklerinin ve ayrıca ellerinde yazılı her ne varsa bunların sorgusuz sualsiz kabulünü, bunlara tümüyle inanılmasını mı istemektedir? Bu doğrultuda örneğin, geleneksel kilisenin kutsal kitabı olan Yeni Ahit'in tümü, içerdiği tüm öğretilerle beraber Kur'an'dan onay almakta mıdır? Bu kitabı kaleme alan meçhul yazarların tamamı ve dolayısıyla onların teolojik görüşleri tasdik ilişkisi kapsamına girmekte midir? Bu önemli soruların hepsini, mütevazı bir makalede cevaplamak imkânsızdır. Ama Yeni Ahit'i domine eden en önemli şahsiyet Paulus'u Kur'an bağlamında yorumlayarak konuya "giriş" yapmak mümkündür.

3. Kur'an ve Paulus

Yukarıda da anlatıldığı gibi, Yeni Ahit Kitabı'na iman eden ve erken kilise literatürüne de iyi kötü vakıf olan ortalama bir Hristiyan müminin duygu ve düşünce dünyasında Paulus'un çok özel bir yeri vardır. Zira Paulus, Mesih inancının şöhretli bir temsilcisi ve kilise tarihinin önde gelen bir azizi ve şehidi addedilmektedir. Müslüman dünya açısından ise durum oldukça belirsizdir. Çünkü hem geçmişte hem de günümüzde Müslüman yazarlar ve entelektüeller arasında Paulus konusunda standart bir düşünce ve tutum ortaya konulabilmiş değildir. Bu durumun sebepleri aşağıda şekilde kısaca izah edilebilir.

Öncelikle, Paulus'un ismi Kur'an'da geçmemektedir. Dolayısıyla onun dinî içerikli iddiaları hakkında Kur'an'dan hareketle yapılacak muhtemel yorumlar doğrudan bir ayete ya da ayetlere değil, derinlerde yapılacak bir kazı çalışmasına dayanmak durumundadır. Sonra,

⁷³ en-Nisâ, 4/136.

⁷⁴ Örneğin bk. el-Bakara, 2/97, 101; Âl-i İmrân, 3/3; en-Nisâ, 4/47; el-Mâide, 5/48; el-En'âm, 6/92; Yûsuf, 12/111; el-Ahkâf, 46/12,30.

⁷⁵ Şu makalede bu soru isabetli tahlillerle cevaplanmaya çalışılmaktadır: Zeynep Nermin Aksakal, "Kur'an'a Göre Ehl-i Kitabın Kutsal Kitaplardaki Ayetleri Tahrifi, Gizlemesi ve Ayetlerle Amel Keyfiyeti", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4:2 (2017), 73-108.

Müslümanların Paulus teolojisini esas alan Hristiyan dünyayla erken tarihlerden itibaren yoğun bir etkileşim sürecini tevarüs etmeleri,⁷⁶ ayrıca Hristiyanlık tarihi ve teolojisi hakkında görece sınırlı bilgilere sahip olmaları, Müslüman entelektüellerin zihin dünyalarında Paulus konusunda bazı tereddütlere yol açabilmiştir. Aslında günümüzde Müslüman araştırmacılardan çoğunun, Paulus'u, İsa peygamberin özgün mesajını sonradan tahrif eden "sahte" bir elçi olarak gördükleri söylenebilir.⁷⁷ Nitekim Paulus hakkında buna benzer olumsuz görüşler geçmişte Seyf b. Ömer et-Temîmî (ö.796), İbn Hazm (ö.1064), Kadı Abdulcabbar (ö.1025) ya da Abdulahad Dâvûd (ö.1930?) gibi pek çok Müslüman yazarca da dile getirilmişti.⁷⁸ Buna karşın Paulus; İbn İshak (ö.768), el-Ya'kûbî (ö.905?), İbnü'l-Cevzî (ö.1201), el-Kurtubî (ö.1273), İbn Kesîr (ö.1373) ya da İbn Asâkir (ö.1176) gibi pek çok Müslüman tarihçi ve müfessir tarafından olumlu ifadelerle anılmıştı.⁷⁹ Binaenaleyh Paulus'un Kur'an tefsirlerine ve hatta meallerin dipnotlarına kadar girdiği gözlenmektedir.⁸⁰ Paulus'un, Yâsîn Sûresi'nde zikredilen ve *ashâbü'l-karye*⁸¹ gönderildikleri belirtilen üç

⁷⁶ Detaylar için bk. Duygu, Zafer, *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2021).

⁷⁷ Örneğin şu çalışmaya bk. Tacchini, Davide, "Paul the Forgerer: Classical and Modern Radical Views of the Apostle of Tarsus," *Islamochristiana* 34 (2008), 129-147.

⁷⁸ Seyf b. Ömer et-Temîmî özelinde bk. Anthony, Sean W., "The Composition of Sayf b. Umar's Account of King Paul and His Corruption of Ancient Christianity", *Der Islam*, 85, (2008), 164-202; Abdulahad Dâvûd'un eleştirileri özelinde bk. Dâvûd, Abdulahad, *İncil ve Salih*, Baskıya Hazırlayan: Kudret Büyükcoşkun, (İstanbul: İnkılab Yayınları, 1999); İbn Hazm bağlamında krş. Aşirov, Tahir, "İbn Hazm'ın Yeni Ahit Mektuplarına Bakışı", *İbn Hazm: Uluslararası Katılımlı İbn Hazm Sempozyumunu Bildiri Kitabı*, 26-28 Ekim 2007, Bursa, Süleyman Sayar-Muhammet Tarakçı (eds.), (İstanbul: Ensar Yayınları, 2010), 651-662; Kadı Abdulcabbar açısından bk. Pines, Shlomo, *The Jewish Christians of the Early Centuries of Christianity According to a New Source*, (Kudüs: The Israel Academy of Sciences and Humanities, 1966); yine Kadı Abdulcabbar özelinde ayrıca bk. Kara, Yasin, *Nasranilere/Ebionitlere 11. Yüzyılda Müslüman Teolojide Tanıklık: Kadı Abdulcabbar Örnelemi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mahmut Ay, (Ankara, 2022).

⁷⁹ Muhammad, Bilal, "Muslim Perspectives On St. Paul", *Berkeley Institute for Islamic Studies*, <https://bliis.org/research/saint-paul-islam/> (erişim: 22.02.2022, 12:38).

⁸⁰ Örneğin bk. *The Holy Qur'an*, Ali, A. Yusuf (Metin, Tercüme, Tefsir), (Brentwood, Maryland: Amana Corp., 1983), 1173.

⁸¹ Yâsîn Sûresi'nin 13-29'uncu ayetlerinde, *ashâbü'l-karye*'ye iki elçi gönderildiği, bu ikisinin sonradan üçüncü bir elçiyle desteklendiği belirtilmektedir. Aslında *ashâbü'l-karye*'nin kimler olduğuna, onların hangi şehirde oturduklarına ve kendilerine

seçkin elçiden biriyle özdeşleştirilmesi bunun tipik bir örneğidir.⁸² Kısaca, Paulus'un hem şahsiyeti hem de teolojik savları yönünden bazı Müslümanlar tarafından da meşru ve muteber sayıldığı söylenebilir.

Tüm bu tereddütlere rağmen Paulus hakkında Kur'an'dan hareketle net bir paradigma ortaya koymak mümkündür. Bunun için bazen birbirleriyle kesişen üç yoldan ilerlemek gerekir. İlk olarak; yaşadığımız bu çağda tarih bilimi hakikaten önemli gelişmeler kaydetmiş durumdadır. Bu bağlamda Hristiyanlık tarihini, tarihsel İsa'yı, ilk Kudüs cemaatini, Paulus'u ve onun İsa'yla ve havarilerle ilişkilerinin mahiyetini kapsamlı bir bakışla derinlemesine inceleyen nice kıymetli eser kaleme alınmış, yeni metodlar ve paradigmlar ortaya konulmuştur.⁸³ Bu araştırmalarda ulaşılan sonuçlar ya da elde edilen bulgular bize, Kur'an'da geçen bazı kıssalar hakkında daha derin kavrayışlar yakalama imkânları sunmaktadır. Nitekim yakın dönemdeki arkeolojik araştırmalarla gün yüzüne çıkarılan ve Antikçağ'da yaşanan kilise içi tartışmalar çerçevesinde gelenek dışında bırakıldıkları anlaşılan pek çok "öteki İncil" metni ve bu metinlerden yansıyan teolojik çizgiler, düşünce ufkumuzu Yeni Ahit metinlerinden çok daha ötelere götürerek daha geniş bir bakış açısı kazandırmaktadır.

İkinci olarak; Kur'an genel ve temel mahiyette bazı inanç prensipleri ortaya koymuştur ve Paulus'un Yeni Ahit'ten yansıyan dinî içerikli söylemlerini bu prensipleri esas alarak yorumlamak imkân dâhilindedir. Söz gelimi, Kur'an'ın katı monoteist tutumu herkesçe bilinen bir gerçektir; İsa da dâhil olmak üzere istisnasız tüm peygamberlerin Allah merkezli (*teosentrik*) bir öğretiyi vaaz ettikleri pek çok Kur'an ayetinde belirtilmiştir.⁸⁴ Örneğin "yemin olsun ki biz, 'Allah'a kulluk edip Tağut'tan (azgınlık edenlerden) kaçının' diye (emretmeleri için) her ümmete bir elçi göndermiştik"⁸⁵ ya da "senden önce hiçbir elçi göndermedik ki ona

---

gönderilen elçilerin kimliklerine ilişkin Kur'an'da hiçbir açıklama yoktur. Ne var ki bazı tefsirlerde, bu *karye* Antakya olarak, oraya giden elçiler ise havariler şeklinde betimlenmiştir. Bk. Aydemir, Abdullah, "Ashâbü'l-karye", *DİA*, 3 (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 468-469.

⁸² Örneğin bk. Özzorluoğlu, Süleyman Tefik, *Kur'an-ı Kerim*, 2. Baskı (İstanbul, 1932).

⁸³ Kanaatimce tüm bu araştırmalar içinde en ayrıcalıklı yere sahip eserlerden biri şudur: Eisenman, Robert, *James the Brother of Jesus: Recovering the True History of Early Christianity*, (Londra: Faber and Faber, 1997).

⁸⁴ Örneğin bk. Âl-i İmrân, 3/79-80; Hûd, 11/25-26, 50, 61, 84, 123; en-Nahl, 16/1-2; el-Mü'minûn, 23/31-32.

⁸⁵ en-Nahl, 16/36.

'Benden başka ilah yoktur; bana kulluk edin!' diye vahyetmiş olmayalım"⁸⁶ şeklindeki ayetler hem bu tevhidi hassasiyeti açıklamakta hem de nebilerin görev tanımını belirlemektedir. Dolayısıyla, Kur'an'a göre İsa'nın mesajı da kendisine değil, fakat sadece ve doğrudan Allah'a işaret etmiştir. İlginçtir; Yeni Ahit'te yer alan *kanonik* İncillerde de İsa'nın mesajı (tamamen değilse de) büyük ölçüde Kur'an'ın bu açıklamasına paraleldir. Yani İsa, İncil metinlerinde de büyük ölçüde Kur'an'ın anladığı mânâsıyla monoteist bir çizgiyi temsil etmiştir.⁸⁷ Öyle ki, İsa'nın tevhitçi mesajı özellikle Sinoptik İncillerin (Matta, Markos, Luka) çoğu pasajında baskın hâlde karşımıza çıkmaktadır.⁸⁸ Ne var ki, İsa'nın hem Kur'an'da hem de -genel itibariyle- Sinoptik İncillerin çoğu pasajında ısrarla Allah'a işaret edip O'na kulluk ve ibadet edilmesinin önemini vurgulayan tevhit mesajı, geleneksel olarak "Yuhanna" tabir edilen ve Paulusçu meçhul bir yazarca 1'inci yüzyıl sonlarında kaleme alınan dördüncü İncil'deki pek çok pasajda ve ayrıca yine Paulus'un çizgisini yansıtan öteki bazı Yeni Ahit metinlerinde bulanıklaşmış, yeni ve bambaşka bağlamlara kavuş(turul)muştur. Her ne kadar Yuhanna İncili'nde de İsa'yı tevhit çizgisiyle uyumlu gösteren pek çok pasaj mevcut ise de, bu İncil'de İsa'nın vurgusu (Allah'a değil de) genellikle kendi gücüne ve yetkisine yöneliktir.⁸⁹ Mesih'i bazı pasajlarında "tanrısal" bir varlık gibi sunan⁹⁰ Yuhanna İncili'nin meçhul yazarı, İsa'yı Sinoptik İnciller'e kıyasla çok daha üst düzey bir kristolojik değerde sunmuştur.⁹¹ Paulus'un mektuplarına gelince; bu mektuplarda İsa'nın monoteist mesajı ya da yaşamı sırasında verdiği vaazlar zaten pek bir önemi haiz değildir. Zira Paulus, ilgiyi tümüyle ölümden dirildiği söylenen Mesih'in şahsiyetine ve onun "kurtarıcı" rolüne yönelmiştir. Bir başka deyişle, İsa'nın İsrailoğulları'nı Tanrı'ya kulluk etmeye çağıran *teosentrik* ve

⁸⁶ el-Enbiyâ, 21/25.

⁸⁷ Bu aşamada şu ilginç makaleyi önermek isterim: Brown, Raymond E., "Does the New Testament Call Jesus God?", *Theological Studies*, 26:4 (1965), 545-573.

⁸⁸ Pek çok örnek arasından bk. Markos, 12:29: "İsa şöyle karşılık verdi: 'En önemlisi şudur: Dinle, ey İsrail! Tanrımız Rab tek Rab'dır'".

⁸⁹ Ashton, John, *Understanding the Fourth Gospel*, 2. Baskı (New York: Oxford University Press, 2007), 141-143.

⁹⁰ Yuhanna, 1:1-4.

⁹¹ Detaylar için bk. Duygu, *İnciller Güvenilir Metinler midir?* 246-253; Yuhanna İncili'nin tek elden çıkmış bir metin olmadığı, bu metnin bugünkü hâliyle süreç içinde farklı yazarların ve redaktörlerin müdahaleleriyle ortaya konulduğu malumdur. Yuhanna'nın Mesih'i farklı şekillerde tanımlamış olması bir ölçüde buradan kaynaklanmış olabilir.

ayrıca onları Tevrat'taki Yasa'ya uymaya davet eden Yasa merkezli mesajının tersine,⁹² Paulus'un mesajı Mesih merkezlidir (*kristosentrik*). Onun mesajı, Mesih'in günaha "kefarete" sayılan ölümüyle birlikte Yasa'ya (Tevrat'a) ihtiyacın kalmadığı ve Yasa'nın ortadan kalkmış olduğu varsayımına dayanmaktadır.⁹³

Kur'an'ın mesajı ile Paulus'un mesajı arasındaki çarpıcı karşıtlığın tipik örneklerine daha basit karşılaştırmalarla da ulaşılabilir. Söz gelimi tevhit prensibiyle uyumlu Kur'an ayetlerine göre, "göklerin ve yerin otoritesi yalnızca Allah'a aittir"⁹⁴ ve üstelik Allah'ın kendi hükümranlığına kimseyi ortak etmesi de mümkün değildir.⁹⁵ Hâlbuki yer yer Paulus'un teolojik çizgisini de yansıtan ve meçhul bir yazarca kaleme alınan Matta İncili'ne göre, gökyüzünde ve yeryüzünde tüm yetki yalnızca Mesih'e aittir.⁹⁶ Dolayısıyla Kur'an'da sadece Allah'a has kılınan, Allah'ın başkasıyla paylaşmayacağı da belirtilen bir yetki ya da otorite, kilisenin "kanonik" bir İncil metninde açıkça İsa'ya atfedilmiştir. Paulus'un mektuplarında veya onun çizgisini yansıtan diğer bazı Yeni Ahit metinlerinde Kur'an'ın tevhit prensibiyle uyuşmayan çok sayıda başka pasaj ve ifade göstermek⁹⁷ ve bu bahsi uzatmak kolaydır; ama böyle bir teşebbüs mütevazı bir makalenin sınırlarını aşmak anlamına gelecektir.

Üçüncü ve esas olarak; Kur'an'da spesifik olarak İsa'dan, havarilerden, İncil'den veya Hristiyanlıktan bahseden ayetlerden bazıları Paulus meselesi hakkında da bize ciddi yardımlar sağlayabilecek yapıdadır. Gerçi Kur'an'da Paulus'un adı açıkça geçmemektedir ki, bunu daha önce de görmüştük. Fakat onun kendisine ve Mesih'e yönelik söylemleri sonradan geleneksel (bugünkü) Hristiyanlığın esasını oluşturduğu için, Kur'an'da Hristiyanlıktan bahseden ve söz gelimi *reddiye* ya da *tashih* niteliği taşıyan bazı ayetlerde dolaylı şekilde Paulus'a da atıfta bulunulmuş olmaktadır. Bu bağlamda ve aşağıda göreceğimiz gibi Mâide Sûresi'nin 117'nci ve Nisâ Sûresi'nin 157'nci ayetleri kıymetli detaylar içermektedir.

⁹² Detaylar için bk. Duygu, Zafer, "İsa ve Musa Yasası (Νόμος Μωυσή) Meselesi", *Bilimname*, 35, (2018), 283-304.

⁹³ Pek çok örnek arasından bk. Romalılar, 10:4; Galatyalılar, 2:14-20.

⁹⁴ Pek çok örnek arasından bk. et-Tevbe, 9/116.

⁹⁵ Örneğin bk. el-Kehf, 18/26.

⁹⁶ Matta, 28:18: Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς / (İsa'nın ağzından): Gökyüzünde ve yeryüzünde tüm otorite/yetki bana verilmiştir.

⁹⁷ Örneğin bk. 2 Timotheos, 4:1.

Çünkü bahsi geçen ilk ayette Paulus'un kendisine yönelik "seçilmişlik" ve "elçilik" iddiaları, yani onun şahsiyeti; ikinci ayette ise yine Paulus'un Mesih üzerinden gündeme getirip Hristiyan inancının temelini yerleştirdiği "çarmıh üstünde kefarete ölümü" iddiası çürütülmektedir. Paulus teolojisinin ve dolayısıyla geleneksel Hristiyanlığın özünde Paulus'un kendisine ve Mesih'e yönelik "hikmeti kendinden menkul" söylemleri iki temel ayağı teşkil ettiğinden, Kur'an'ın söz konusu iki ayetini bu bağlamda da okumamak için hiçbir neden yoktur.

3.1. Paulus'un "Seçilmiş Elçilik" İddiası Bağlamında Mâide 117

Mâide Sûresi'nin 110'uncu ayetinden itibaren konu İsa ve havarilerdir. Nitekim 116'ncı ayette Allah bizzat İsa'ya sormuştur: "Ey Meryem oğlu İsa! Allah'ın yanında beni ve annemi de iki ilah olarak kabul edin diye insanlara sen mi söyledin?" İsa, cevabında önce, böyle bir şey söylemediğini dile getirir; sonrasında ise 117'nci ayette şöyle söyler:

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

Onlara, senin bana emrettiğin şu sözden başka bir şey söylemedim: "Benim Rabbin ve sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin." İçlerinde olduğum sürece üzerlerine tanıklım. (Fakat) sen beni vefat ettirince üzerlerine yalnız sen gözetleyici oldun. Ve sen zaten her şey üzerinde bir şahitsin, bir tanıksın.

Bu ayetin konumuz bağlamında çok önemli noktası; İsa'nın, hem de bizzat kendi ağzından kendisinden sonra ne olduğunu bilmediğini dile getirmesidir. Ayete göre İsa, yaşamı sırasında, yani insanların arasında bulunduğu sırada onlara tanıktır. Ama onun, vefat ettirilmesinden sonra dünyada ne olup bittiği hakkında hiçbir bilgisi yoktur.⁹⁸ Eğer böyleyse, İsa'nın dünyevî yaşamının sonrasında dünyayla ve insanlık ailesiyle hâlâ

⁹⁸ Bilindiği gibi, İsa'nın vefatı konusunda müfessirler iki farklı görüşü esas alırlar. Bir grup İsa'nın ölmediğini, fakat ruh ve bedeniyle göğe yükseldiğini ve kıyamet alametlerinden biri olarak ahir zamanda dünyaya tekrar ineceğini düşünür. Diğer bir grup ise onun herkes gibi öldüğüne ve dünyaya yeniden dönmeyeceğine inanır. Bu tartışma şüphesiz birçok açıdan önemlidir; ama ben, burada bu konuya hiçbir biçimde girmiyorum. Çünkü her iki hâlde de (yani İsa peygamber göğe de yükselmiş olsa ölmüş de olsa) onun yeryüzündeki varlığı tarihsel sürecin bir anında nihayete ermiş olmaktadır ki, bu makalenin konusu bakımından dikkate şayan nokta tam olarak burası, yani o andır.

irtibatla olduğunu, bilmediğimiz bir âlemden dünyayla etkileşime girerek kendisine Paulus gibi yeni “elçiler” seçtiğini ve bu elçiler üzerinden de insanlığı ve tarihi şekillendirmeyi sürdürdüğünü söylemek imkânsızdır. Kur’ân’da kendisinden sonra yaşananlara ilişkin hiçbir tanıklığı ve bilgisi olmadığını ve bu sürece yalnızca ve yalnızca Allah’ın şahitlik ettiğini açıkça belirten İsa’nın, “ölümden dirildikten sonra”⁹⁹ Şam yolunda Paulus’a görünmesi¹⁰⁰ ve onu “elçi” olarak seçmesi¹⁰¹ ve hatta Paulus aracılığıyla devamlı surette insanlığa seslenmesi ve tarihsel süreci yönetmesi¹⁰² nasıl mümkün olabilir? Kısaca ifade edilirse; Paulus’un kendisine yönelik “seçilmiş elçilik” iddiasının Kur’ân açısından hiçbir değeri ve karşılığı yoktur.

3.2. Mesih’in Çarmıhta Ölümü Sayesinde İnsanlığın Kurtuluş Kazandığı İddiası Özelinde Nisâ 157

Nisâ Sûresi’nde 152’nci ayetten sonra Ehl-i Kitap söz konusu olmakta, 157’nci ayette ise İsa’nın çarmıha gerilmesi konusu tartışılmaktadır. Bu ayet, şu ifadeleri içermektedir:

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا

“Biz, Allah’ın resulü Meryem oğlu İsa Mesih’i öldürdük” demeleri yüzünden. Oysa onu öldürmediler, onu asmadılar da, sadece o onlara benzer gösterildi. Onun hakkında tartışmaya girenler, onunla ilgili olarak tam bir kuşku içindedirler. Onların, ona ilişkin bir bilgileri yoktur; sadece sanıya uymaktalar. Onu kesinlikle öldürmediler.

Bu ayetin mesajı hakikaten çok açıktır. Buna göre, İsa’nın çarmıha gerilmek suretiyle öldürüldüğünü söylemenin imkânı yoktur. İsa’nın nasıl öldüğü konusunda ya da onun akıbeti hakkında hiçbir şey söylemeyen Kur’ân, onun nasıl ölmediğine (ya da öldürülmediğine) ilişkin niçin bu denli ilginç ve net bir açıklama yapmaktadır? Kur’ân, niçin İsa’nın çarmıha gerilmek suretiyle öldürülmediğini ve hatta hiçbir biçimde düşmanlarınca öldürülmediğini kesin dille söylemektedir? Öyle anlaşılıyor ki Kur’ân, burada, Paulus’un çarmıh meselesine ilişkin yorumunu reddetmektedir. Bir

⁹⁹ Krş. Luka, 24:6; Elçilerin İşleri, 10:40; 1 Korintliler, 15:17, 20; Efesliler, 2:6.

¹⁰⁰ Krş. Elçilerin İşleri, 9:1-19.

¹⁰¹ Krş. 1 Korintliler, 9:1-2.

¹⁰² Krş. 2 Korintliler, 13:3 ve özellikle Galatyalılar, 2:20.

başka deyişle Paulus'un iddiasının aksine, Kur'an'a göre İsa'nın nasıl öldüğü meselesi çok önemsiz bir detaydır. Kur'an'a bakarak, ebedî kurtuluşu Mesih'in ölümü ve dirilişiyile özdeşleştirmek mümkün görünmemektedir. Yine Kur'an'dan hareketle, "aslı günah" gibi bir öğretiyi savunmak da olanaksızdır. Çünkü Kur'an'da Allah, Âdem'in tövbesini kabul ettiğini birkaç ayette belirtmekte,¹⁰³ hiç kimsenin başkasının günah yükünü üstlenemeyeceğini ısrarla vurgulamaktadır.¹⁰⁴ Nitekim Kur'an'ın bu yaklaşımı, suçun ve cezanın şahsiliği şeklindeki evrensel hukuk ilkesiyle de uyumludur. Kısaca, geleneksel Hristiyanlığın Paulus tarafından oluşturulan en temel teolojik iddiası, Kur'an tarafından onaylanmamakta, aksine reddedilmektedir.

Sonuç

Hristiyan misyonerlerin Türkiye'de ve İslâm Dünyası'nda yürüttükleri faaliyetler kapsamında, Kur'an'ın önceki vahiylerle ve eski peygamberlerle kurduğu *tasdik* ilişkisinin manipülasyon konusu yapıldığı gözlenmektedir. Bu itibarla *enkültürasyon* (kontekste uydurma) metodu uyarınca, genel itibarıyla Hristiyan kurtuluş mesajını içerip yansıtan *Yeni Ahit* adlı kutsal metinler koleksiyonunun *İncil* adıyla Türkçeye çevrilip tedavüle sokulması bunun tipik bir örneğidir. Bu durum birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. İsa'nın sonrasında sahneye çıkan ve "Mesih'in seçilmiş elçisi" olduğu iddiasıyla ve ortaya atığı teolojik fikirlerle Yeni Ahit metinlerini kısmen oluşturup kısmen de besleyen Tarsuslu Paulus'un Kur'an açısından durumu bu sorunlar arasında önemlilerden biridir.

Buradan hareketle bu makalede, Paulus'un şahsiyeti ve temel teolojik iddiaları Kur'an bağlamında ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bu doğrultuda Paulus'un kendisine ve Mesih'e yönelik öne çıkan söylemleri kısmen Kur'an'ın ortaya koyduğu genel ve temel inanç prensipleri kısmen de spesifik bazı ayetler esas olmak kaydıyla analiz edilmiştir. Ulaşılan sonuç; Kur'an ile önceki vahiy ve peygamberler arasında mevcut *tasdik* ilişkisinin şüphe götürmediği gerçeği şerh düşülmek kaydıyla, Paulus'un bu tasdik ilişkisi kapsamında yer alamayacağı şeklinde olmuştur. Zira Paulus'un Yeni Ahit metinlerinin birçok pasajında ve özellikle kendi mektuplarında belirginleşen birtakım iddiaları, Kur'an'ın ortaya koyduğu

¹⁰³ el-Bakara, 2/37; Ayrıca krş. Tâhâ, 20/115-124.

¹⁰⁴ el-En'âm, 6/164.

temel inanç prensipleriyle bazen çeliştiği gibi, yine Kur'an'ın spesifik bazı ayetleriyle de reddedilmektedir.

Böylece, misyonerlerin İncil hakkında konuşarak onu eleştirmenin Kur'an'ı da eleştirmek olacağı iddiası, basit ve asılsız bir temenniden başka bir şey değildir. Çünkü Kur'an her yönüyle bu iddiayı reddetmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksakal, Zeynep Nermin. "Kur'ân'a Göre Ehl-i Kitabın Kutsal Kitaplardaki Ayetleri Tahrifi, Gizlemesi ve Ayetlerle Amel Keyfiyeti". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (KTUIFD)* 4/2 (31 Aralık 2017), 73-108.
- Ali, Abdullah Yusuf. *The Holy Qur'an*. Wordsworth Editions Ltd., 5th edition., 2001.
- Anthony, Sean W. "The Composition of Sayf b. 'Umar's Account of King Paul and His Corruption of Ancient Christianity". *Der Islam* 85/1 (Ocak 2009). <https://doi.org/10.1515/ISLAM.2010.003>
- Ashton, John. *Understanding the Fourth Gospel*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Aslan, Reza. *Zelot Nasırah İsa'nın Hayatı ve Dönemi*. çev. Nalan Tümay. Okuyan Yayınları, 2014.
- Aşirov, Tahir. "İbn Hazm'ın Yeni Ahit Mektuplarına Bakışı". *İbn Hazm: Uluslararası Katılımlı İbn Hazm Sempozyumu Bildiri Kitabı, 26-28 Ekim 2007-Bursa*. ed. Muhammet Tarakçı - Süleyman Sayar. İstanbul: Ensar Yayınları, 2010.
- Aydemir, Abdullah. "Ashâbü'l-karye". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 3/468-469. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Aydın, Fuat. *Pavlus Hristiyanlığın Giriş*. Ankara: Eskiye Yayınları, 2017.
- Aykıt, Dursun Ali. *Misyon ve İnciller / Misyonerliğin Tarihsel Kökenleri*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2006.
- Batuk, Cengiz. *Pavlus'u Düşünmek*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2006.
- Biçer, Ramazan. *İslam Kelamcılarına Göre İncil*. Gelenek Yayınları, 2004.
- Brown, Raymond E. "Does the New Testament Call Jesus God?" *Theological Studies* 26/4 (Aralık 1965), 545-573. <https://doi.org/10.1177/004056396502600401>
- Cedid, İskender. *Tevrat ve İncil'in Değişmezliği Yorumları ve İncelemeleri*. İstanbul: GDK Yayınları, 2020.
- Crollius, A. Roest, "İnkültürasyon", çev.: Ali İsra Güngör, *Dinî Araştırmalar*, 1/1. (1998), 93-105.

- Davud, Abdülehad. *İncil ve Salib*. ed. Kudret Büyükcoşkun. İnkılab Yayınları, 1999.
- Doğan, Bilal. *Pavlus ve Pelagius Bağlamında Hristiyanlıkta Asli Günah Doktrini*. İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2018.
- Duygu, Zafer. *Hristiyanlık ve İmparatorluk Geç Antikçağ'da Kilise-Devlet İlişkileri ve Kristoloji Paradigmaları*. Timaş Yayınları, 2023.
- Duygu, Zafer. *İnciller Güvenilir Metinler Midir? Metodolojik ve Karşılaştırmalı Analizler*. İstanbul: Düşün Yayınları, 2. Baskı., 2022.
- Duygu, Zafer. *İsa, Pavlus, İnciller: Hristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?* İstanbul: Düşün Yayınları, 4. Baskı., 2022.
- Duygu, Zafer. "İsa ve Musa Yasası (Νόμος Μωυσῆ) Meselesi". *Bilimname* 2018/35 (30 Nisan 2018), 283-304. <https://doi.org/10.28949/bilimname.385902>
- Duygu, Zafer. "İsa'nın Yeni Ahit'te 'Tanrı Oğlu' olarak tanımlanması meselesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (01 Nisan 2018), 155-181. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001486
- Duygu, Zafer. *İslam ve Hristiyanlık: Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaşması ve İlk Etkileşimler*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2021.
- Ebu Leyla, Muhammed. "İbn Hazm'a Göre İnciller". *İbn Hazm: Uluslararası Katılımlı İbn Hazm Sempozyumu Bildiri Kitabı, 26-28 Ekim 2007-Bursa*. ed. Muhammet Tarakçı - Süleyman Sayar. 599-634. İstanbul: Ensar Yayınları, 2010.
- Ehrman, Bart D. *İncil Nasıl Değiştirildi?* çev. Özlem Toprak. İstanbul: Truva Yayınları, 2007.
- Ehrman, Bart D. *İsa'ya Rağmen Hristiyanlık*. çev. Mahmut Aydın. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2020.
- Ehrman, Bart D. *Lost Christianities: The Battles for Scripture and the Faiths We Never Knew*. New York: Oxford University Press, 2005.
- Ehrman, Bart D. *Lost Scriptures: Books That Did Not Make It into the New Testament*. New York: Oxford University Press, 2003.
- Eisenman, Robert. *James the Brother of Jesus: Recovering the True History of Early Christianity*. Londra: Faber&Faber, 1997.

- Esen, Muammer. "Kur'an'ın Ehl-i Kitaba Bakışı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/1 (01 Nisan 2010), 93-110. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001016
- Gündüz, Şinasi. *Paulus Hıristiyanlığın Mimarı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- Güngör, Ali İsmail, "Kilise'nin Yeni Misyon Anlayışında İnkültürasyon'un Yeri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12/1, (2002), 171-185.
- Hanson, Richard Patrick Crossland, *The Search for the Christian Doctrine of God: The Arian Controversy 318-381*, Edinburgh: T&T Clark, 1998.
- Hoover, Jon. "İslâmî Monoteizm ve Teslis". çev. Zeynep Yücedoğru. *Oksident* 1/1 (06 Ağustos 2019), 117-143. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3360748>
- Kaplan, İbrahim. "Erken Dönemde Hıristiyan Karşıtı Söylemin Ortaya Çıkmasını Hazırlayan Sebepler". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/2 (01 Ağustos 2006), 165-183. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000000052
- Kaplan, İbrahim. *İslâm'a göre Hıristiyanlık: erken dönem İslâm kaynaklarında Hıristiyanlık üzerine değerlendirmeler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Kara, Yasin, *Nasranilere/Ebionitlere 11. Yüzyılda Müslüman Teolojide Tanıklık: Kadı Abdalcabbar Örnelemi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dan. Mahmut Ay, (Ankara, 2022).
- Kaya, Remzi. "Ehl-i Kitap". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 10/516-519. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Lüdemann, Gerd. *Paul: The Founder of Christianity*. Amherst, N.Y: Prometheus, 1st Edition., 2002.
- Maccoby, Hyam. *Paul and Hellenism*. London : Philadelphia: Trinity Press International, A edition., 1991.
- Maccoby, Hyam. *The Mythmaker: Paul and the Invention of Christianity*. New York: HarperCollins, Attribute not applicable for product edition., 1987.

- Madrigal, Carlos. *Apologia İncil ve Hristiyan İnanıcı Sorgulanyor*. İstanbul: Dharma Yayınları, 2009.
- Meral, Yasin. *Yahudi Dini Literatüründe Mesih, Deccal ve Gog-Magog*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- Muhammad, Bilal. "Muslim Perspectives on St. Paul". *Berkeley Institute for Islamic Studies* (blog). Erişim 22 Şubat 2022. <https://bliis.org/research/saint-paul-islam/>
- Orum, Fatih. *Tasdik Tebyin ve Nesib*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2016.
- Oymak, İskender. *Metot ve Çalışma Alanları Açısından Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*. Ankara Okulu Yayınları, 2010.
- Özdeş, Talip. "Kur'an'a Göre İsa'nın Allah'ın Kelimesi Olması ve İncil'in Mahiyeti: Kur'an Perspektifinden Hristiyan İnanıcıyla Mukayeseli Bir İnceleme". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/3 (15 Aralık 2020), 1497-1516. <https://doi.org/10.18505/cuid.785750>
- Özzorluoğlu, Süleyman Tefvik. *Kur'an-ı Kerim*. İstanbul, 1932.
- Pines, Shlomo. *The Jewish Christians of the Early Centuries of Christianity According to a New Source*. Kudüs: Academy of Sciences and Humanities, 1966.
- Schoeps, H. J. *Paul: The Theology of the Apostle in the Light of Jewish Religious History*. çev. H. Knight. Cambridge: West Minister Press, 1961.
- Schoeps, Hans Joachim. *Jewish Christianity: Factional Disputes in the Early Church*. Philadelphia: Fortress Press, First American Edition., 1969.
- Shaw, Brent D. "The Myth of the Neronian Persecution". *Journal of Roman Studies* 105 (Kasım 2015), 73-100. <https://doi.org/10.1017/S0075435815000982>
- Stanton, Graham. *The Gospels and Jesus*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2nd edition., 2002.
- Tacchini, Davide. "Paul the Forgerer: Classical and Modern Radical Views of the Apostle of Tarsus". *Islamochristiana* 34 (2008), 129-147.
- Tarakçı, Muhammet. "Tevrat ve İncil'in Tahriği ile İlgili Kur'ân Âyetlerinin Anlaşılması Sorunu". *Usul İslam Araştırmaları* 2/2 (01 Aralık 2004).

Tarakçı, Muhammet. "Hıristiyanlık'ta Vahiy Anlayışı". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (01 Haziran 2003).

Turan, Süleyman. *Misyonerliğin Kurucusu Paulus*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.